

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ وَ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.

مروری بر کتاب شریف سرالصلاة امام خمینی قدس سره ۱۲

رابطه حقیقت انسانیت با نماز

امام خمینی (قدس سره) میزان و درجه انسانیت در هر فرد را وابسته به مقدار بهره‌مندی او از حقیقت نماز می‌داند به طوری که انسانی که از حقیقت نماز بهره‌ای ندارد و نماز او فقط صورت نماز است، خود او هم انسان صوری و خالی از مغز و محتواست و به همین ترتیب متقابلاً، حقیقت و محتوای نماز انسان بسته به مقدار بهره‌مندی او از حقیقت انسانیت است؛ چراکه حقیقت نماز، انسان، هستی و قرآن و برخی عبادات دیگر، چهره‌های مختلف یک حقیقت‌اند. امام راحل (ره) در کتاب شریف سرالصلاة این مطالب را به این بیان مطرح فرموده‌اند: «بالجمله، از برای نماز مقامات و مراتبی است که در هر مرتبه ای که مصلی است نمازش با مرتبه دیگر بسیار فرق دارد؛ چنانچه مقامش با مقامات دیگر خیلی فرق دارد. پس مادامی که انسان صورت انسان و انسان صوری است، نماز او نیز نماز صوری و صورت نماز است. و فائده آن نماز فقط صحت و اجزاء (کفایت کردن) صوری فقهی است در صورتی که قیام به جمیع اجزاء و شرایط صحت آن کند؛ ولی مقبول درگاه و پسند خاطر نیست. و اگر از مرتبه ظاهر به باطن و از صورت به معنی پی برد، تا هر مرتبه که متحقق شد نماز او نیز حقیقت پیدا می‌کند. بلکه بنابر آنکه قبلاً اشاره به آن شد که نماز مرکب سلوک و براق سیر الی الله (مرکب آسمانی پیامبر اسلام در سفر معراج) است، مطلب منعکس شود. پس مادامی که نماز انسان صورت نماز است و به مرتبه باطن و سرّ آن انسان متحقق نشده، انسان نیز صورت انسان است و به حقیقت آن متحقق نگردیده. پس، میزان در کمال انسانیت و حقیقت آن، عروج به معراج حقیقی و صعود به اوج کمال و وصول به باب الله با مرقات نماز (عروج در نماز) است. پس بر مؤمن به حق و حقیقت و سالک الی الله به قدم معرفت، لازم است خود را برای این سفر معنوی و معراج ایمانی مهیا کند و آنچه عِدّه (استعداد نیرو و نفرت) و عِدّه (استعداد امکانات و تجهیزات) و مؤونه (هزینه زندگی) و معونه (کمک) لازم است همراه بردارد و عوائق (مشکلات) و موانع سیر و سفر را از خود دور کند و با جنود الهی و مصاحب و موافق این راه را طی کند که از شیطان و جنود او، که

قُطَاع طریق راه وصولند، مصون و محفوظ ماند. و ما پس از این، بیان مصاحبت و صاحب و بیان جنود الهی را می کنیم در اسرار اذان و اقامه ...» (سر الصلاة، ص ۵)

روز محشر که جانگداز بود اولین پرسش از نماز بود

شرح: در قرآن می خوانیم که: «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ». (حشر / ۱۹) «ای مردم! مانند کسانی نباشید که خدا را فراموش کرده اند، پس خودشان را فراموش کردند. آنان در حقیقت بدکاران هستند». و فرمود: «قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ» (زمر / ۱۵). «ای پیامبر! به مردم بگو: آن کسانی که می بازند و آنان که زیان می کنند، کسانی هستند که نفس خود را می بازند. اینان هستند که نفس خود را از دست می دهند. و خسران بزرگ آن است که نفس انسانی خود را ببازد. (و به جای آن، حیوانیت وجود خود را پرستش کند)» «أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ» (جاثیه / ۲۳). آیا ندیدی کسی را که اله خودش را هوا گرفته؟ یعنی هوا و خواهش های نفس حیوانی خود را می پرستد.

باطن نفس ما چون هست کافر مشو راضی بدین اسلام ظاهر ز نو هر لحظه ایمان تازه گردان مسلمان شو مسلمان شو مسلمان

در مقابل دستور به پست و حقیر شمردن نفس حیوانی، پیامبر گرامی اسلام (ص) می فرماید: هیچ مؤمنی، حق ندارد نفس خود را خوار و ذلیل بشمارد. (نفس ملکوتی نه نفس حیوانی) (حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۱۵۸). حضرت امیر (ع) فرمایش پیامبر (ص) را اینگونه توضیح می دهد: «إِنَّ النَّفْسَ لَجَوْهَرَةٌ ثَمِينَةٌ مِّنْ صَانِهَا رَفَعَهَا، وَ مِنْ ابْتَدَلَهَا وَضَعَهَا». (آمدی، غرر الحکم و درر الکلم، ص ۲۳۱، ح ۴۶۱۶) «نفس (گوهر جان) یک گوهر گران قدر و بسیار ارزشمند است که هر کس آن را نگه داری کند، آن را بالا برده و دارای ارزش بیشتری کرده است و هر کس آن را بی ارزش کند، این گوهر را پایین آورده و از بین برده است». شرح دیگر حضرت بر سخن پیامبر (ص) این است که: «مَنْ عَرَفَ شَرَفَ مَعْنَاهُ صَانَهُ عَنْ دَنَاءَةِ شَهْوَتِهِ وَ زُورِ مَنَاهُ» (همان، ص ۲۳۳، ح ۴۶۵۵). «هر کس، شرف باطن خود را بشناسد، زیر بار پستی ها و شهوت ها نمی رود». در تعبیری دیگر می فرماید: «مَنْ عَرَفَ قَدْرَ نَفْسِهِ لَمْ يُهِنْهَا بِالْفَانِيَاتِ» (آمدی، غرر الحکم و درر الکلم، ص ۲۳۳، ح ۴۶۵۳). «هر کس نفس خود را بشناسد آن را برای امور پست و فانی، پست و خوار نمی کند». و نیز براساس همین مبنا به فرزندش امام حسین (ع) آموخته است: «(پسرم) نفست را از هر زبونی و پستی دور بدار؛ هر چند تو را به نعمت های بی شمار رساند، زیرا هرگز برابر آنچه از نفس خویش صرف می کنی، به عوض نخواهی یافت. و بنده دیگری مباش، که خداوند آزادت آفریده است». (ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱۶، ص ۹۳). و بر همین

اساس است که امام حسین(ع) فرمود: «**هیهات منا الذلة**». «من حاضرم کشته شوم، اما زیر بار ذلت نروم»، امام باقر(ع) فرمودند: «**الناس كلهم مَآئِمٌ ثَلَاثًا إِلَّا قَلِيلًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنُ غَرِيبٌ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ**»؛ (الکافی، ج ۲، ص ۲۴۲، باب فی قلة عدد المؤمنین). مردم همگی حیوانند مگر اندکی از مومنین و مومن غریب است و سه مرتبه تکرار کردند. از این روایات معلوم می شود که باطن بسیاری از مردم حیوان است و شکل انسانی ندارد. پیغمبر(صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: در امت من خسف و قذف ظاهر می شود، یعنی فرو رفتن به زمین و فرو ریختن بلا بر آنها از آسمان [مانند بمبارانها که در این زمان معمول شده]. گفتند: یا رسول الله چه زمان این بلاها ظاهر خواهد شد؟ فرمود: هنگامی که ظاهر شود استعمال آلات لهو و زن های خواننده و نوشیدن مسکرات. به خدا قسم مردمی از امت من بر سرکشی و طغیان و بازی، شب می کنند و صبح می کنند در حالی که به صورت میمون ها و خوک ها مسخ شده اند، برای اینکه چیزهای حرام را حلال می دانند و زن های خواننده برای خود تهیه می کنند و شراب می خورند و ربا می گیرند و لباس حریر می پوشند (ترجمه بحار، ج ۱۷، ص ۲۴۸). این روایت هم ثابت می کند که برخی اعمال باطن انسان را عوض می کند. انسان هایی که باطنشان در اثر گناهان صورت حیوانی گرفته است باید برای بازگشت به حقیقت اصلی خود، در رأس همه امور با نماز به انسانیت برگردند.

مصطفی گوید اگر گویم براست شرح آن دشمن که در جان شماست
زهره های پردلان بر هم درد نی رود ره نی غم کاری خورد
نی دلش را تاب ماند در نیاز نی تنش را قوت صوم و نماز

قرآن کریم درباره یکی از آثار و برکات نماز می فرماید؛ نماز به پا دارید که نماز انسان را از فحشا و منکر باز می دارد: «**اِنَّ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ**» (عنکبوت / ۴۵) آنچه را از کتاب (آسمانی) به تو وحی شده تلاوت کن، و نماز را برپا دار، که نماز (انسان را) از زشتی ها و گناه بازمی دارد، و یاد خدا بزرگ تر است و خداوند می داند شما چه کارهایی انجام می دهید! «از حضرت علی (علیه السلام) است که فرموده اند: «**واعلم أنَّ كلَّ شيءٍ مِنْ عِلْمِكَ وَ تَبَعٍ لصلوتک**». (نهج البلاغه، نامه ۲۷) بدان که هر عملی از تو، ناشی از نماز تو و پیرو آن است. و فرمود: «**الله الله فی الصلوة فاتمها عمود دینکم**». (نهج البلاغه، نامه ۴۷)

به بیان امام خمینی(قدس سره) تحقق نماز دو رکن اساسی دارد: اول، رسیدن به مقام طهارت. دوم، رسیدن به مقام فنا؛ رکن اول، دور شدن از نجاست‌های ظاهری(آلودگی‌های گناه)، و رذایل باطنی است (خروج از بیت نفس)، رکن دوم حرکت الی الله و وصول به باب الله است و فنای به فناء الله است. (سرالصلوة، ص ۵۷).

اگر چه صنعت بسیار در عبارت کرد	حدیث عشق زحافظ شنو نه از واعظ
به آب دیده و خون جگر طهارت کرد	خوشا نماز و نیاز کسی که از سر درد